

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Journal of the Faculty of Divinity of Çukurova University

Cilt / Volume: 24 • Sayı / Issue: 1 • Haziran / June 2024 • 202-224

e-ISSN: 2564-6427 • DOI: 10.30627/cuilah.1422624

TÜRK VE MALAY ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KADERCİLİK, UMUTSUZLUK VE DİNDARLIK İLİŞKİSİ

The Relationship among Fatalism, Hopelessness and Religiosity in Turkish and Malay University Students

Kübra UĞUR

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, Türkiye
Master Student, Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Institute of Social Sciences, Department of Philosophy and Religious Sciences, Kahramanmaraş, Türkiye
kubrazaterkubra@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-5341-5686>

Sezai KORKMAZ

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Divinity, Department of Psychology of Religion, Kahramanmaraş, Türkiye
kzsezai@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-0250-6673>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/ Received: 19.01.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 25.05.2024

Yayın Tarihi/Published: 30.06.2024

Bu çalışma, *Dindarlık, Umutsuzluk ve Kadercilik Eğilimi İlişkisi: Türk ve Malay Üniversite Öğrencilerinin Karşılaştırılması* isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Kübra Uğur- Sezai Korkmaz)

Telif/Copyright: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Published by Çukurova University Faculty of Divinity, 01380, Adana, Türkiye. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

TÜRK VE MALAY ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KADERCİLİK, UMUTSUZLUK VE DİNDARLIK İLİŞKİSİ

The Relationship among Fatalism, Hopelessness and Religiosity in Turkish and Malay University Students

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türk ve Malay üniversite öğrencilerinin dindarlık, kadercilik ve umutsuzluk eğilimi düzeylerinin tespit edilerek, iki kültür arasında karşılaştırma yapmaktır. Araştırma, Türk ve Malay üniversitede okuyan öğrencilerin dindarlık, kadercilik ve umutsuzluk eğilimi düzeylerini tespit ederek bu üç değişken arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmaya Türkiye’de Gaziantep Üniversitesi öğrencilerinden 340, Malezya’da Universiti Sains Islam Malaysia öğrencilerinden 417 olmak üzere toplam 757 üniversite öğrencisi katılmıştır. Dindarlık ile umutsuzluk arasında Türk öğrencilerde anlamlı bir ilişki olmadığı, Malay öğrencilerde ise olumsuz ve manidar ilişkiler var olduğu görülmüştür. Türk öğrencilerde dindarlık ile kadercilik eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken Malay öğrencilerde kadercilik ile dindarlık arasında olumsuz ve manidar ilişkiler var olduğu saptanmıştır. Kadercilik eğilimi ile umutsuzluk arasında her iki örnekleme de olumlu olmakla birlikte istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Türk öğrencilerde dindarlık, umutsuzluğun anlamlı bir yordayıcısı değilken Malay öğrencilerde dindarlık, umutsuzluğun negatif yönde anlamlı bir yordayıcısıdır. Türk öğrencilerde dindarlık, kaderciliğin anlamlı bir yordayıcısı değilken Malay öğrencilerde dindarlık, kaderciliğin olumsuz etkiler. Her iki örnekleme de kadercilik eğiliminin umutsuzluğun pozitif yönde anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Dindarlık, Umutsuzluk, Kadercilik Eğilimi, Üniversite Öğrencileri.

Abstract

The aim of this study is to determine the levels of religiosity, fatalism and hopelessness tendency of Turkish and Malaysian university students and to compare the two cultures. This study investigates levels of religiousness, fatalism, and hopelessness among Turkish and Malaysian university students and examines relationships between these three variables. In all, 757 university students, 340 from Gaziantep University in Turkey and 417 from Sayyid Islam University in Malaysia, took part in the research. It was found that there was no significant relationship between religiosity and hopelessness among the Turkish students, while there was a negative and significant relationship among the Malaysian students. There was a negative and significant relationship between fatalism and religiosity among Malay students, whereas there was no significant relationship between religiosity and fatalism among Turkish students. In both samples, there was a positive but statistically significant relationship between fatalism and hopelessness. For Malay students, religiosity was a significant negative predictor of hopelessness, whereas for Turkish students, religiosity was not a significant predictor of hopelessness. Religiosity had a negative effect on fatalism among Malay students, whereas it was not a significant predictor of fatalism among Turkish students. In both samples, fatalism is a significant positive predictor of hopelessness.

Keywords: Psychology of Religion, Religiosity, Hopelessness, Fatalism Tendency, University Students.

GİRİŞ

Hayatta önemli izler bırakan ve üniversite çağı, ergenlik döneminin kimlik krizlerinden sonra başlaması hasebiyle üzerinde özenle durulması ve araştırılma yapılması gereken bir dönemdir.¹ Üniversite öğrencilerinin içinde bulunduğu “genç yetişkinlik” ya da “ilk yetişkinliğe geçiş” olarak adlandırılan dönem ortalama 17-23 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönem bir önceki dönemin bunalım ve çelişkilerinin azaldığı, olgunlaşmada belirgin bir ilerlemenin görüldüğü bir zaman dilimidir.² Umutsuzluk üniversite öğrencilerini tehdit eden en önemli ruhsal sorunlardan biridir.³ Üniversite okuyan öğrencilerin deneyimledikleri sosyoekonomik ve diğer sorunlar ve iş bulmayla ilgili sorunlar gençlerin ruh sağlıklarını olumsuz yönde etkileyerek umutsuzluğa yol açabilmektedir.⁴ Umutsuzluğun yol açtığı birçok olumsuz durum bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar umutsuzluğun depresyon ve intiharla en çok ilişkili olan değişken olduğunu göstermektedir.⁵

Geleceğe yönelik beklentilere yön veren yaklaşımlardan biri ise kaderciliktir.⁶ Kadercilik, yaşamda meydana gelen olayların insanüstü güç veya kutsal tarafından belirlendiği ve bunun değişmeyeceği inancıdır.⁷ Bireyler gelecekteki olayların kendileri dışındaki bir güç tarafından belirlendiğine inandıklarında geleceklerini şekillendirmek yerine olayları oluruna bırakmayı seçmektedir.⁸ Kadercilik, öğrenilmiş çaresizlik gibi durumlarla ilişkilendirildiğinden bireylerin ruh sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Kaderciliğin insanın ruh sağlığını pozitif yönde etkilediğini varsayan araştırmalar dahi kaderciliğin razı olma, baştan vazgeçme, pasiflik, atalet şeklinde dezavantajı bulunan özellikleri beraberinde getirdiğini ifade etmişlerdir.⁹ Umutsuzluk ve kadercilik insanların tercihlerini, tutumlarını, davranışlarını kısacası birçok noktada hayatlarını doğrudan etkilemektedir. Kaderciliğin aksine doğru bir kader inancı bireye önce çalışıp çaba göstermek ardından tevekkül etmek gerektiğini öğretmektedir. Doğru bir kader inancında pasif bir kabullenme yerine aktif olarak sorumluluk alma vardır.

Din bireyin umutsuzluğa kapılmasını önleyen ve müdahale eden en önemli güç kaynaklarından biridir. Din, anlamlandırma yoluyla başa çıkma sağlayarak müntesiplerine hayati daha yaşanabilir kılmaktadır.¹⁰ Gençlerin hayatlarını olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahip olan umutsuzluk ve kaderciliğin dindarlık ile olumsuz bir ilişkisinin olduğu düşünülmektedir. Dindarlık, umutsuzluk ve kadercilik eğilimi düzeyleri bireysel, sosyal ve kültürel faktörlerden etkilenmektedir.

Araştırmanın amacı, Türk ve Malay üniversite öğrencilerinin dindarlık, kadercilik eğilimi ve umutsuzluk düzeylerini tespit etmektir. Ayrıca bu üç değişken arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Gençlerde umutsuzluk ile intihar davranışları ilişkilendirilmektedir. Bu ikisi arasındaki ilişkiyi birçok değişken etkileyebilmektedir. Türkiye’de üniversite öğrencilerinde

¹ Mustafa Kacur - Mustafa Atak, “Üniversite Öğrencilerinin Sorun Alanları ve Sorunlarla Başetme Yolları: Erciyes Üniversitesi Örneği”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 31 (2011), 275.

² Adem Yavuz, *18-25 Yaş Üniversite Gençliğinde Dini İnanç ve Umutsuzluk İlişkisi (Sakarya Üniversitesi Örneği)* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 12.

³ Feryal Çam Çelikel - Ünal Erkorkmaz, “Üniversite Öğrencilerinde Depresif Belirtiler ve Umutsuzluk Düzeyleri ile İlişkili Etmenler”, *Archives of Neuropsychiatry /Nöropsikiyatri Arşivi*, (2008).

⁴ Cengiz Şahin, “Eğitim Fakültesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Umutsuzluk Düzeyleri”, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* 27 (2009), 274.

⁵ Aaron T. Beck, “Hopelessness and Suicidal Behavior: An Overview”, *JAMA* 234/11 (15 Aralık 1975), 1149.

⁶ Ali Davut Alkan - Salim Kurnaz, “Üniversite Öğrencilerinin Akademik Umutsuzluk ve Kadercilik Eğilimi Seviyelerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi* 13 (2022), 46.

⁷ Abdurrahman Kasapoğlu, “Kur’an Açısından Fatalizm”, *Hikmet Yurdu* 1/1 (Ocak 2008), 88.

⁸ Alkan - Kurnaz, “Üniversite Öğrencilerinin Akademik Umutsuzluk ve Kadercilik Eğilimi Seviyelerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, 46.

⁹ Veysel Kızıllarlan, *Kadercilik Ölçeğinin Türkçe Geçerlilik ve Güvenilirliği Çalışması* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 2.

¹⁰ Fatih Kandemir, *Umutsuzluk ve Dindarlık İlişkisi* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 5, 6.

intihar düşüncesi oranı %11,4 ile %41,7 arasında değişmektedir.¹¹ Umutsuzluk, depresyonu intihar davranışına bağlayan anahtar değişken olarak kabul edilmiştir.¹² İntiharın risk faktörlerini ele alan pek çok çalışma yayınlanmıştır. Umutsuzluğun intihar düşüncesi, intihar niyeti ve tamamlanmış intihar ile en tutarlı şekilde ilişkili olan bilişsel faktör olduğuna işaret edilmiştir.¹³ Kadercilik eğiliminin, gençlerde risk alma davranışını arttırma, depresyon, trafik kazaları, ciddi hastalıklar gibi durumlar önlemeyi azaltma gibi sonuçları olabilmektedir.¹⁴ Umutsuzluk depresyon, intihar gibi son derece olumsuz durumlara neden olabilirken kadercilik eğilimi öğrenilmiş çaresizlik, tembellik, tedbirsizlik gibi durumlara yol açabilmektedir. Bu bakımdan üniversite öğrencileri için son derece önemli ve incelenmesi gereken değişkenlerdir. Ülkelerin ekonomisi, gelişmişliği, iş imkanları, yaşam standartları, kültürü gençlerin umutsuzluk ve kadercilik düzeylerini etkilemektedir. Yapılan çalışmalar çoğunlukla dindarlığın umutsuzlukla negatif yönlü bir ilişkisi olduğunu göstermektedir. Dindarlık ile kadercilik ilişkisinin daha net olarak ortaya koyulması için daha çok çalışma yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu amaçla şu hipotezler test edilmiştir. H₁: Dindarlık ile umutsuzluk arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. H₂: Dindarlık ile kadercilik eğilimi arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki vardır. H₃: Umutsuzluk ile kadercilik eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. H₄: Malay üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeyleri daha yüksektir. H₅: Malay üniversite öğrencilerinin kadercilik eğilimi daha yüksektir. H₆: Türk üniversite öğrencilerinin umutsuzluk düzeyi daha yüksektir. H₇: Dindarlık umutsuzluğu yordamaktadır. H₈: Dindarlık kadercilik eğilimini yordamaktadır. H₉: Kadercilik eğilimi umutsuzluğu yordamaktadır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Umutsuzluk kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için umut kavramının incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Umut, pek çok mit ve dinde yer alan, filozoflar, din adamları ve psikologların ilgilendiği bir kavramdır. “*Türk Dil Kurumu*”nun sözlüğünde “*umut kelimesi*” “ummaktan doğan duygu, ümit; olması beklenen veya olacağı düşünülen şey” şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁵ Umut, bir hedefe ulaşma konusunda sıfırdan büyük beklentidir.¹⁶ Umut, ruhi yaşantı kaynağının önemli bir ögesidir. Çaresizlik, korku ve yabancılaşma duygularıyla başa çıkmak için en iyi araçtır.¹⁷

Pozitif psikoloji doğrultusunda Snyder ve meslektaşları bir umut teorisi (Snyder’in umut teorisi) geliştirdiler. Snyder’in teorisini daha önceki umut teorilerinden farklı kılan şey, hedefin kendisine ve hedefin peşindeki düşünme sürecine yapılan ikili vurgudur.¹⁸ Snyder, umudu, etkileşimli olarak elde edilen, hedefe yönelik enerji (agency) ve hedefe ulaşmayı planlamaya (path-ways) dayanan olumlu bir motivasyon durumu şeklinde tanımlamaktadır. Umudun bu iki boyutundan birincisi olan *agency*, kişiye bir hedefe ulaşabilmek için gereken enerjiyi sağlamaktadır. İkinci boyutu olan *pathways* ise kişinin hedeflerine ulaşabilme yollarını

¹¹ Demet Gulec Oyekcin vd., “Mental Health, Suicidality and Hopelessness among University Students in Turkey”, *Asian Journal of Psychiatry* 29 (Ekim 2017), 2.

¹² V. Henkel vd., “Cognitive-Behavioural Theories of Helplessness/Hopelessness: Valid Models of Depression?”, *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience* 252/5 (01 Ekim 2002), 241; Andrew K. MacLeod vd., “Hopelessness and Positive and Negative Future Thinking in Parasuicide”, *British Journal of Clinical Psychology* 44/4 (2005), 496.

¹³ Andrea P. Chioqueta - Tore C. Stiles, “The Relationship Between Psychological Buffers, Hopelessness, and Suicidal Ideation: Identification of Protective Factors”, *Crisis* 28/2 (Mart 2007), 67.

¹⁴ Binaz Bozkur - Alim Kaya, “Kadercilik Eğilimi Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/3 (21 Aralık 2015), 938.

¹⁵ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Umut” (Erişim 6 Aralık 2022).

¹⁶ Elizabeth Rideout - Maureen Montemuro, “Hope, Morale and Adaptation in Patients with Chronic Heart Failure”, *Journal of Advanced Nursing* 11/4 (Temmuz 1986), 429.

¹⁷ Anthony Scioli - Henry B. Biller, *Hope in the Age of Anxiety* (Oxford: Oxford University Press, 2009), 4.

¹⁸ Jenny M. Y. Huen vd., “Hope and Hopelessness: The Role of Hope in Buffering the Impact of Hopelessness on Suicidal Ideation”, ed. Thomas Niederkrotenthaler, *PLOS ONE* 10/6 (24 Haziran 2015), 4.

planlamasını sağlamaktadır. Snyder'a göre birinci ve ikinci boyut birbiri ile ilişkili ve birbirlerini paralel yönde etkilemektedir. Umut etme gücü, kişiyi olumlu bir eyleme bağlamaya hizmet eder.¹⁹

Tasavvuf ve ahlak kitaplarına bakıldığında yeis kavramının havf ve recâ konusu ile birlikte ele alındığı görülmektedir. Bu eserlerde havf ve recâ arasında olmanın önemi üzerinde durulmuş, yeisten sakınmak gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca yeis büyük günahlardan birisi olarak telakki edilmiştir.²⁰ Havf ve recâ arasında olmak tasavvufta kuşun iki kanadına benzetilmiştir. İki kanat eşit olduğu zaman kuş uçabilir, biri eksik olursa kuş uçamaz, ikisi birden olmazsa kuş ölü gibi olur benzetmesi yapılmıştır.²¹

Psikolojide geleceğe yönelik olumsuz beklentiler olarak tanımlanan umutsuzluk kavramı, İslamî literatürde yeis (ye's) kavramı ile ifade edilen, dinî terminolojide Allah'ın rahmetinden ümit kesmek anlamında kullanılan, dinen hoş karşılanmayan bir kavramdır. Psikolojide insanın ruh sağlığını olumsuz etkileyen umutsuzluk, İslam dinine göre de insanın ruh halini olumsuz etkilemekte ve bu ümitsizlik durumu insanı "nankörlüğe ve sapkınlığa"²² götürebilmektedir.

Bir araştırmanın sonuçları umut arttıkça umutsuzluğun azaldığını göstermiştir. İntihara meyilli öğrencilerin umut puanlarının az, umutsuzluk puanlarının daha fazla olduğu saptanmıştır.²³ Başka deneysel bir çalışmada ise umutsuzluk düzeyi en yüksek grubun Sosyoloji, en düşük grubun ise Sınıf Öğretmenliği olduğu bulunmuştur. İlahiyat öğrencileri bu iki grup arasında yer almaktadır.²⁴ Heisel, Flett ve Hewitt, 143 üniversite öğrencisinin katıldığı çalışmada, intihar düşüncesi ile çeşitli yordayıcı faktörler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, sosyal umutsuzluk, günlük stres, genel umutsuzluk ve depresyon ile intihar arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur.²⁵ Başka bir çalışmanın bulgularına göre öğrencilerin %13,9'unun orta veya ileri düzeyde umutsuzluk sergilediğini göstermektedir. Üniversite okuyan öğrencilerde umutsuzluk arttıkça yaşamının çeşitli alanlarında memnuniyetsizlik yaşadığı, dersin dışında eğitim öğretim faaliyetlerine daha az katıldığı ayrıca umutsuzluk, depresyon ve intihar düşüncesi arasında ilişki olduğu bulunmuştur.²⁶

Kadercilik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için başlangıçta kader kavramına kısaca yer vermek faydalı olacaktır. Kadercilik ile kader farklı kavramlardır. Kader bir açıklamadır, kadercilik ise bir doktrindir.²⁷ Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde, Arapça kökenli olduğu belirtilen kader kavramı "yazgı", mecaz anlamda "kaçınılmaz kötü talih" olarak; yazgı kavramı ise "Tanrı'nın uygun görmesi, Tanrı'nın isteği, kader, ezeli takdir, yazı, alın yazısı, hayat, mukadderat, takdiri ilahî" olarak tanımlanmıştır.²⁸ Kader kavramı terim olarak "Yüce Allah'ın, ezelden ebede kadar olacak bütün şeylerin zaman ve yerini, özellik ve niteliklerini, ezeli ilmiyle bilip sınırlaması ve takdir etmesi" demektir.²⁹

Kadercilik kavramının anlamı kültürler ve dinler arasında değişse de genel olarak insanların kaderlerinin kendi iradeleri yerine görünmeyen bir güç -kader- tarafından yönetildiğine inanma eğilimleriyle ilişkili bir kavramdır. Kadercilik kavramı ilahiyatın yanı sıra

¹⁹ C. R. Snyder, "Reality Negotiation: From Excuses to Hope and Beyond", *Journal of Social and Clinical Psychology* 8/2 (Haziran 1989), 143.

²⁰ Yavuz Kurt, *Kur'an'da Yeis Kavramı*. (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 8.

²¹ İmam Ebul Kasım Abdulkerim Kuşeyri, *Risale-i Kuşeyri*, çev. Ali Arslan (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2006), 203.

²² Büyükoğlu, Yakup. "Zümer Suresi 53. Ayet Bağlamında Kur'an'ın Ümitsizliğe Bakışı", *Diyanet İlmî Dergi* 51/2 (2015), 60.

²³ Lillian M. Range - Susan R. Penton, "Hope, Hopelessness, and Suicidality in College Students", *Psychological Reports* 75/1 (Ağustos 1994), 456-458.

²⁴ Adem Şahin, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/13 (2002), 143-157.

²⁵ Marnin J. Heisel vd., "Social Hopelessness and College Student Suicide Ideation", *Archives of Suicide Research* 7/3 (Temmuz 2003), 221-235.

²⁶ Ferran Vinas Poch vd., "Feelings of Hopelessness in a Spanish University Population", *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 39/4 (01 Nisan 2004), 326-334.

²⁷ Robert C. Solomon, "On Fate and Fatalism", *Philosophy East and West* 53/4 (2003), 442.

²⁸ *Güncel Türkçe Sözlük*, "Kader" (Erişim 14 Mart 2023).

²⁹ Hüseyin Algül vd., *İlmihal -İ- İman ve İbadetler* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002).

mitoloji, felsefe, psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi pek çok disiplinin ilgilendiği bir kavramdır.³⁰ Fatalizm kelimesi, "ezelî, değişmez söz" anlamına gelen "fatum"dan türemiş Yunanca "eiro" kökünden gelen bir sözcüktür.³¹

Kadercilik kavramı, dini ve felsefi düşüncenin gelişiminin merkezinde yer almıştır. Kaderciliğin farklı toplumlardaki rolü araştırılırken, farklı dinlerde ve kültürlerde kadercilik anlayışında farklılıkların olabileceği, dikkate alınması gereken bir husustur. Kader kavramlarını Helenistik kültürden miras alan eski Roma'ya göre, erkeklerin kaderi Nona, Decima and Morta adındaki üç dişi Tanrı tarafından belirlenir. Üstelik her Tanrı fatum (kader) adı verilen bir iradeye sahiptir. Hristiyanlık bu kader kavramını takdir-i ilahi kavramıyla değiştirmiştir. Katolik dünyası içinde takdir-i ilahi kavramının anlamı farklılaşmaktadır. Acevedo, kaderciliğin sosyolojik alanda işaret edilen iki ana kaynağını analiz etmiştir: Kozmolojik ve Yapısal kadercilik. Kaderciliğin Weberci tanımı olan Kozmolojik kadercilik, yandaşlarını belirli kaderci dünya görüşlerini kabul etmeleri için sosyalleştiren farklı inanç sistemlerinden kaynaklanabileceğini ileri sürer. İkincisi, Durkheim tarafından önerilen ve kaderciliğin eşitsizlik ve aşırı düzenleme gibi yapısal koşullardan kaynaklanabileceği kadercilik tanımıdır.³² İnsanın iradesi dışında cereyan eden olaylar neticesinde gerçekleşen kader, onun sorumluluğunu geri plana atmaktadır. İnsanı pasifleştiren bu yönüne dikkat çeken Fromm, kaderciliği, "insanın kendine yabancılaşması" şeklinde ifade etmiştir.³³

Kandemir tarafından yapılan çalışmada, kader algılarının (Ehl-i Sünnet, Cebriyye ve Mutezile) psikoterapik fonksiyonu ve ruh sağlığı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırmaya çoğu yükseköğrenim görmüş veya görmekte olan 400 kişi katılmıştır. Araştırma sonucunda, kader algılarının bazı ruh sağlığı göstergeleriyle anlamlı ilişkilerinin olduğu görülmüştür. Ehli sünnet kader inancına sahip kişilerin daha ümitli olduğu tespit edilmiştir.³⁴ Shen ve arkadaşları bir araştırmada, gelir düzeyi ve eğitim seviyesi düştükçe, kadercilik eğiliminin arttığı tespit edilmiştir. Irk ve etnik kökenin, kadercilik eğiliminde belirleyici etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.³⁵

Kara tarafından yapılan çalışmada, "Kader Seçimlerim Allah'ın da Uygun Görmesiyle Oluşur." seçeneğini %62,7 oranla en fazla İlahiyat Fakültesi öğrencileri seçmiştir. İlahiyat Fakültesini sırasıyla Veteriner, Fen, Tıp ve Eğitim Fakültesi takip etmiştir.³⁶ Ünal tarafından yapılan tez çalışmasında, üniversite öğrencilerinin dini inanç, ibadet ve dua pratikleriyle umut ve umutsuzlukları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya 406 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre İlahiyat Fakültesindeki öğrencilerin dindarlık ve umut seviyeleri diğer fakültelerdeki öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur.³⁷ Murphy ve arkadaşları yaptıkları çalışmada, klinik depresyonlu bireylerde dini inanç ve uygulamalar ile depresyon ve umutsuzluk ilişkisini incelenmiştir. Araştırmada dini inancın daha düşük umutsuzluk ve depresyon düzeylerinin önemli bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur.³⁸

Yapıcı ve Bilican tarafından yapılan çalışmada, Türk-Müslüman üniversite öğrencilerinde dindarlığın çeşitli yönlerinin depresyon şiddeti ve umutsuzluk üzerindeki ilişkisi incelenmiştir. Bulgular içsel olarak daha dindar bireylerin daha düşük düzeyde depresyon ve umutsuzluğa sahip

³⁰ Bozkur - Kaya, "Kadercilik Eğilimi Ölçeğinin Geliştirilmesi", 935.

³¹ Michael J. White, *Agency and Integrality: Philosophical Themes in the Ancient Discussions of Determinism and Responsibility* (Springer, 1985), 29.

³² Gabriele Ruiu, "Is Fatalism a Cultural Belief? An Empirical Analysis on the Origin of Fatalistic Tendencies", (2012), 4-5.

³³ Mustafa Macit, *Boyun Eğme- Başa Çıkma Sarkacında Kadercilik* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2014), 21.

³⁴ Yusuf Kandemir, *Kader İnançının Psikoterapik Açısından Fonksiyonu* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006).

³⁵ Lijiang Shen vd., "The Psychometric Property and Validation of a Fatalism Scale", *Psychology & Health* 24/5 (Haziran 2009), 597-613.

³⁶ Elif Kara, *Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışının Genellenme Derecesi ile Kader İnançları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 117.

³⁷ Nurten Ünal, *Dini İnanç İbadet ve Dua'nın Umutsuzlukla İlişkisi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998). 38.

³⁸ P. E Murphy vd., "The Relation of Religious Belief and Practices, Depression, and Hopelessness in Persons with Clinical Depression", *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 68/6 (2000), 1102-1006.

olduklarını göstermiştir. Allah ile güçlü bir bağ yaşayan kişilerde umutsuzluk seviyesi düşük bulunmuştur. Hiç dua etmeyenlerin ve her zaman dua edenlerin umutsuzluk seviyeleri benzer çıkmıştır. Umutsuzluk namaz, oruç ve abdest alma sıklığına göre değişmemiştir.³⁹ Dağcı tarafından yapılan araştırmanın bulgularına göre, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin diğer fakültelerdeki öğrencilere kıyasla daha dindar ve daha umutlu oldukları tespit edilmiştir. En düşük dindarlık puanına Mühendislik Fakültesi öğrencileri, en düşük umut puanına ise Eğitim Fakültesi öğrencileri sahiptir.⁴⁰

Kadercilik, dindarlıkla yakın ilişkili bir yapıdır. Kadercilik hayattaki olayların meydana gelmesinin önceden belirlenmiş olması inancıdır. Kadercilik tipik olarak pasif ve potansiyel olarak zararlı bir yapı olarak sunulur. Bununla birlikte son araştırmalar, kaderciliğin çok yönlü bir yapı olarak araştırılması gerektiğine işaret etmektedir. Klasik/ aktif kadercilik ve pasif kadercilik olmak üzere kaderciliğin iki farklı biçiminden bahsedilmiştir. Bir dış kontrol odağının benimsenmesi ve işlevsiz baş etme stratejilerinin kullanılması nedeniyle klasik kadercilik depresyonla ilişkili bulunmuştur.⁴¹

Dindarlık ve kaderci tutumlar hakkındaki literatür oldukça karışıktır. Bazı araştırmacılar bu iki kavram arasında olumlu yönde ilişki olduğunu iddia ederken, sosyal psikoloji literatürü bunun aksini iddia ederek, dindar insanların hayatlarının kontrolünü ellerinde tuttuklarına inanma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ileri sürmektedir.⁴² Dindarlık toplumdan topluma, bireyden bireye göre değişen farklı görünümlere sahiptir. Bu nedenle dindarlık ve kadercilik arasında somut bir korelasyon bulmak ve genellemek kolay görünmemektedir. Dindar insanların kimi olaylar karşısında kaderci kimi olaylar karşısında zıt bir tutuma sahip oldukları da gözlemlenebilmektedir.⁴³

Bir araştırmada, kader algıları ile dindarlık arasında kuvvetli bir ilişki tespit edilmiştir. Kader algılarına göre dindarlık düzeylerinin farklılaştığı saptanmıştır. Ehl-i Sünnet kader algısına sahip olan kişilerin dini seviyeleri, Mutezile ve Cebriyye kader algılarına sahip olan kişilere göre daha yüksek çıkmıştır.⁴⁴ Korkmaz Çalışkan tarafından yapılan kader algısı ve otoriteryen kişilik arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, kadercilik ile dindarlık arasında olumlu ve manidar bir ilişki bulunmaktadır.⁴⁵

Bir diğer araştırmada, klasik kaderciliğin depresyon ve olumsuz başa çıkma ile anlamlı ve pozitif bir şekilde ilişkili olduğunu, aktif kaderciliğin ise pozitif baş etme stratejileriyle pozitif, depresyon ve dış kontrol odağı ile negatif olarak ilişkili olduğunu bulmuşlardır.⁴⁶ Joshanloo, kaderci inançlar ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide dindarlığın rolünü incelemek için 34 ülkeden 38.426 örneklemin katıldığı bir çalışma yürütmüştür. Araştırma bulguları, daha yüksek kaderci inançlara sahip ülkelerde daha düşük yaşam doyumu ve daha yüksek ulusal dindarlık düzeyi olduğunu göstermiştir. Düşük dindarlık seviyelerinde, kişisel kadercilik ile yaşam doyumu arasındaki ilişki negatif, daha yüksek dindarlık seviyelerinde ise bu ilişkinin sıfır olduğunu bulunmuştur.⁴⁷

³⁹ Asim Yapıcı - F. Isil Bilican, "Depression Severity and Hopelessness among Turkish University Students According to Various Aspects of Religiosity", *Archive for the Psychology of Religion* 36/1 (Şubat 2014), 53-69.

⁴⁰ Abdullah Dağcı, "Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık ve Umut Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 2 (2020), 9-38.

⁴¹ Fakhra Shahid vd., "Fatalism and Depressive Symptoms: Active and Passive Forms of Fatalism Differentially Predict Depression", *Journal of Religion and Health* 59/6 (Aralık 2020), 3212.

⁴² Cardell K. Jacobson, "Denominational and Racial and Ethnic Differences in Fatalism", *Review of Religious Research* 41/1 (1999), 10.

⁴³ Macit, *Boyun Eğme-Başa Çıkma Sarkacında Kadercilik*, 70.

⁴⁴ Kandemir, *Kader İnancının Psikoterapik Açısından Fonksiyonu*.

⁴⁵ Büşra Korkmaz Çalışkan, *Kader Algısı ve Otoriteryen Kişilik Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme* (İstanbul: İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 72.

⁴⁶ Shahid vd., "Fatalism and Depressive Symptoms".

⁴⁷ Mohsen Joshanloo, "The Relationship between Fatalistic Beliefs and Well-Being Depends on Personal and National Religiosity: A Study in 34 Countries", *Heliyon* 8/6 (Haziran 2022).

2. YÖNTEM

Bu çalışmada Türk ve Malay üniversite öğrencilerinin dindarlık, umutsuzluk ve kadercilik eğilimleri arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. Çalışmanın teorik kısmında nitel araştırma yöntemlerinden **dokümantasyon yöntemi** kullanılmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama yöntemine başvurulmuştur. Araştırmanın uygulama kısmında anket tekniği kullanılmıştır. Uygulama imkânı ve kolaylığı açısından anketler çevrimiçi olarak uygulanmıştır. Dindarlık ölçeği, Beck umutsuzluk ölçeği ve kadercilik ölçeği Malay kültürüne uyarlama amacıyla deneme testi yapılmıştır. Bu üç ölçek öğrencilere herhangi bir çeviri yapılmaksızın İngilizce asıllarıyla uygulanmıştır. Kullanılan tüm ölçeklerin aslı İngilizcedir. Malezya İslam Bilim Üniversitesinde okuyan ve ankete katılan öğrencilerin hepsi İngilizce bilmektedir. Ayrıca Malezya İslam Bilim Üniversitesinde eğitim dili İngilizcedir. Malezyadaki öğrencilerin tamamının eğitim dili İngilizcedir. Bu nedenle ölçekler, Malaycaya çevrilmeden olduğu gibi kullanılması mümkün olmuştur. Buna rağmen araştırmacılar tarafından ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik testleri yapılmıştır. Bu halleriyle ölçeklerin istatistiksel olarak kullanılabilir olduğu görülmüştür.

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini, Universiti Sains Islam Malaysia (Malezya İslam Bilim Üniversitesi) ve Gaziantep Üniversitesi'nde 2022-2023 yıllarında eğitim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Örneklem, tesadüfi örnekleme tekniğiyle seçilen 468 kız, 289 erkek olmak üzere toplam 757 lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmaya Türkiye'den 192 (%56,5) kız, 148 (%43,5) erkek olmak üzere toplam 340 öğrenci; Malezya'dan 276 (%66,2) kız, 141 (%33,8) erkek olmak üzere toplam 417 öğrenci katılmıştır. Araştırmamız Türkiye ve Malezya karşılaştırmalı bir çalışma olduğu için uygulama imkânı ve kolaylığı açısından anketler çevrimiçi olarak uygulanmıştır.

Türkiye'de araştırmaya, 192 (%56,5) kız, 148 (%43,5) erkek olmak üzere toplam 340 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların 326'sı (%95,9) bekar, 14'ü (%4,1) evlidir. Katılımcıların yaş ortalaması 21,24'tür. Katılımcıların 43'ü (%12,6) gelir durumunu çok düşük, 67'si (%19,7) düşük, 189'u (%55,6) orta, 33'ü (%9,7) iyi, 8'i (%2,4) çok iyi olarak işaretlemiştir. Hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz sorusuna katılımcıların, 38'i (%11,2) köyde, 4'ü (%1,2) kasabada, 70'i (%20,6) ilçede ve 228'i (%67,1) ilde cevabını işaretlemiştir. Araştırmaya İlahiyat Fakültesi'nden 68 (%20,0), Mühendislik Fakültesi'nden 92 (%27,1), Eğitim Fakültesi'nden 53 (%15,6), İktisat Fakültesi'nden 49 (%14,4), Meslek Yüksek Okulu'ndan 78 (%22,9) kişi katılmıştır. Öğrencilerin 132'si (%38,8) 1. Sınıf, 99'u (%29,1) 2. Sınıf, 60'ı (%17,6), 3. sınıf, 49'u (%14,4) 4. Sınıf öğrencisidir.

Malezya'da araştırmaya, 276 (%66,2) kız, 141 (%33,8) erkek toplam 417 öğrenci katkı sağlamıştır. Katılımcıların 415'i (%99,5) bekar, 2'si (%0,5) evlidir. Katılımcıların yaş ortalaması 20,83'tür. Katılımcıların 182'si (%43,6) gelir durumunu çok düşük, 118'i (%28,3) düşük, 117'si (%28,1) orta olarak işaretlemişlerdir. Gelir durumunu iyi ve çok iyi olarak işaretleyen kimse olmamıştır. Hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz sorusuna katılımcıların, 170'i (%40,8) köyde, 106'sı (%25,4) kasabada, 116'sı (%27,8) ilçede ve 25'i (%6,0) ilde cevabını işaretlemiştir. Araştırmaya Kur'an & Sünnet Fakültesi'nden 175 (%42,0), Şeriat & Hukuk Fakültesi'nden 75 (%18,0), Liderlik & Yönetim Fakültesi'nden 59 (%14,1), Bilim & Teknoloji Fakültesi'nden 51 (%12,2), Ana Dil Çalışmaları Fakültesi'nden 57 (%13,7) kişi katılmıştır. Öğrencilerin 44'ü (%10,6) 1. sınıf, 213'ü (%51,1) 2. sınıf, 135'i (%32,4) 3. sınıf, 25'i (%6,0) 4. sınıf öğrencisidir.

2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırma için demografik bilgileri toplamak amacıyla oluşturulmuştur. Dindarlık ölçeği, Beck umutsuzluk ölçeği ve kadercilik ölçeği Malay kültürüne uyarlama amacıyla güvenilirlik ve geçerlik testi çalışması da yapılmıştır. Bu üç ölçek öğrencilere herhangi bir çeviri yapılmaksızın İngilizce asıllarıyla uyarlanmıştır.

2.2.2. Dindarlık Ölçeği

Katılımcıların dindarlıklarını ölçmek amacıyla, Ayten⁴⁸ tarafından oluşturulan “Kısa Dindarlık Ölçeği”nin, Ayten ve Hussain⁴⁹ tarafından yeniden yapılandırılmıştır.⁵⁰ Ölçek ilk başta 12 sorudan oluşturulmuş daha sonra yapılan faktör analizine göre 9 soruya indirilmiştir.⁵¹ Ölçek, “*Namaz kılma, Kur’an-ı Kerim okuma, dua etme, Ramazan orucunu tutma*” gibi Allah’a olan inancın derecesini değerlendiren ve dinî ilkelerin günlük hayata etkisini ölçen (örneğin giyim kuşam, yeme- içme, önemli konularda karar verme süreci gibi) toplam 9 maddeden oluşmaktadır. Her madde “çok etkili, biraz etkili, hiç etkili değil” veya “her zaman, bazen, hiçbir zaman” şeklinde üç seçeneği kapsamaktadır. Malay kültürüne uyum açısından ölçeğe bakıldığında Cronbach Alpha değeri ise .779 olarak, KMO değeri .821 (Bartlett’s Test of Sphericity değeri $\chi^2= 1261.688$, df:36, $p=.000$) olarak bulunmuştur.

2.2.3. Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ)

Bu ölçek umutsuzluğu ölçebilmek adına geliştirilmiştir. Ölçek, Beck, Lester, Weissman ve Trexler tarafından geliştirilmiştir. Toplam 20 maddeden oluşmaktadır.⁵² Ölçeğin içeriğindeki açıklamalara göre anaktar-uyum arasında ilişki varsa yanıtlar 1 puan almakta, uyum yok eğer yanıtlar ise puan alamamaktadır.⁵³ Ülkemizde ölçeğin uyarlamasını Seber 1991’de yaparken Durak 1993’te tekrar yapmıştır. ⁵⁴ Malay kültürüne uyum açısından ölçeğe bakıldığında Cronbach Alpha değeri ise .840 olarak, KMO değeri .846 (Bartlett’s Test of Sphericity değeri $\chi^2= 1592.076$, df:190, $p=.000$) olarak hesaplanmıştır.

2.2.4. Kadercilik Eğilimi Ölçeği

Ölçek lise ve üniversite öğrencilerinin kadercilik eğilimlerini belirlemek için Kaya ve Bozkur tarafından geliştirilmiştir. 24 maddeden meydana gelip 5’li likert tipindedir. . 2, 6, 8, 11, 16, 27. maddeler ters puanlanmıştır. Ölçekten alınan minimum puan 24, maksimum puan 120’dir. Malay kültürüne uyum açısından ölçeğe bakıldığında Cronbach Alpha değeri .703, KMO değeri .874 (Bartlett’s Test of Sphericity değeri $\chi^2= 3378.247$, df:276, $p=.000$) olarak hesaplanmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması ve İstatistiksel Analizi

Anket verileri, Eylül 2022-Ocak 2023 ayları arasında internet üzerinden toplanmıştır. Anketler, “*Gaziantep Üniversitesinde ve Universiti Sains Islam Malaysia*”da farklı fakültelerde öğrenim gören lisans öğrencilerine uygulanmıştır. “*Gaziantep Üniversitesinden İlahiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*” öğrencilerinden toplam 340 öğrenci katılmıştır. “*Universiti Sains Islam Malaysia*”dan “*Kur’an ve Sünnet Fakültesi, Liderlik ve Yönetim Fakültesi, Şeriat ve Hukuk Fakültesi, Bilim ve Teknoloji Fakültesi, Ana Dil Çalışmaları Fakültesi*” öğrencilerinden toplam 417 öğrenci katılmıştır. İki ülkeden katılan toplam öğrenci sayısı 757’dir. Anketlerin doldurulması 5-10 dakika arasında zaman almaktadır. Anketlere katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Anket verilerinin değerlendirilmesinde IBM SPSS Statistics-25 programı kullanılmıştır. Ters puanlanan maddeler için yeniden kodlama (recode) işlemi yapılmıştır.

⁴⁸ Ali Ayten, “Kimlik ve Din: İngiltere’deki Türk Gençleri Üzerine Bir Araştırma”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2012), 101-119.

⁴⁹ Ali Ayten - Amjad Hussain, “Dindarlık, Çevreci Yönelim ve Çevreci Davranışlar Arasındaki İlişki: Türk ve İngiliz Örneklemeler Üzerine Bir Araştırma”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53 (2017), 27-44.

⁵⁰ Ömer Faruk Güven, *Ergenlerde Sigara İçme Arzusu, Öz- Yeterlilik ve Dindarlık İlişkisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

⁵¹ Ayten, “Kimlik ve Din: İngiltere’deki Türk Gençleri Üzerine Bir Araştırma”.

⁵² Beck vd., “The Measurement of Pessimism”.

⁵³ Durak, Ayşegül - Palabıyıkoglu, Refia. “Beck Umutsuzluk Ölçeği Geçerlilik Çalışması”. *Kriz Dergisi*, 311-319.

⁵⁴ Emre Şahin, *Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Umutsuzluk, Bilişsel Esneklik ve Affetmenin İncelenmesi* (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

3. BULGU VE YORUMLAR

Bu bölümde dindarlık, umutsuzluk ve kadercilik eğilimi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Dindarlık, umutsuzluk ve kadercilik eğilimi ilişkisine dair korelasyon analizi yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda dindarlık, umutsuzluk ve kadercilik eğilimi korelasyon matrisi yer almaktadır.

Tablo 1: Dindarlık, Umutsuzluk ve Kadercilik Eğilimi Korelasyon Matrisi

	<i>(Türk)</i>		<i>(Malay)</i>		
	1	2	1	2	3
1.Dindarlık	1		1		
2.Umutsuzluk	-,057	1	-,156**	1	
3.Kadercilik	,020	,144**	-,159**	,291**	1

**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 1’de ortaya çıkan bulgulara göre, Türk örnekleme umutsuzluk ile kadercilik arasında olumlu ve manidar bir ilişki olduğu, Malay örnekleme dindarlık ile umutsuzluk arasında negatif yönlü manidar bir ilişki olduğu, dindarlık ile kadercilik arasında olumsuz yönlü manidar bir ilişki olduğu, kadercilik ile umutsuzluk arasında olumlu yönlü manidar bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bulgular, aşağıda daha detaylı olarak incelenmiştir.

Araştırmada dindarlık ile umutsuzluk arasındaki korelasyon incelenmiştir. Bu bağlamda “Dindarlık ile umutsuzluk arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi test edilmiştir. Dindarlık ile umutsuzluk arasındaki korelasyon ilişkisi aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 2: Dindarlık ile Umutsuzluk İlişkisi Korelasyonu

<i>(Türk)</i>	<i>Umutsuzluk</i>	
	r	-,057
<i>Dindarlık</i>	p	,292
	N	340
<i>(Malay)</i>	<i>Umutsuzluk</i>	
	r	-,156**
<i>Dindarlık</i>	p	,001
	N	417

**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 2 incelendiğinde, Türk örnekleme, dindarlık ile umutsuzluk arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde bir ilişki olduğu ancak bu ilişkinin anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($r=-,057$, $p=,292$). Malay örnekleme, dindarlık ile umutsuzluk arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=-,156$, $p=,001$). Buna göre dindarlık düzeyi arttıkça umutsuzluk düzeyi azalmakta ve umutsuzluk düzeyi arttıkça dindarlık düzeyi azalmaktadır diyebiliriz. Buradan hareketle *dindarlık ile umutsuzluk arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır* hipotezi Malay örnekleme doğrulanırken Türk örnekleme kısmen doğrulanmıştır. Türk örnekleme her iki değişken arasındaki ilişki negatif yönde olmasına rağmen anlamlı bulunamamıştır.

İmamoğlu ve Yavuz tarafından yapılan araştırmada, inanç puanı ile umutsuzluk arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. İnanç puanı arttıkça umutsuzluk puanı azalmaktadır.⁵⁵ Kızılgeçit’in çalışmasında, dindarlık ile umutsuzluk arasında negatif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.⁵⁶ Koç tarafından 157 Fransalı Müslüman-Türk azınlık grubu ile yapılan çalışmada, içsel dindarlık ile motivasyon kaybı alt boyutundaki umutsuzluk düzeyi arasında negatif, dışsal dindarlık ile pozitif bir ilişki olduğu tespit

⁵⁵ İmamoğlu, Abdulvahit- Yavuz, Adem. “Üniversite Gençliğinde Dini İnanç ve Umutsuzluk İlişkisi”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SAUIFD)* 23 (2011), 240.

⁵⁶ Kızılgeçit, *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık İlişkisi*, 198.

edilmiştir. İçsel dindarlık düzeyi yüksek olan kişilerin umutsuzluk düzeyi, dışsal dindarlık düzeyi yüksek olan kişilerin umutsuzluk düzeyinden daha düşük bulunmuştur.⁵⁷ Kandemir'in çalışmasında, dindarlık puanı ile umut puanı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.⁵⁸ Ünal'ın çalışmasında, dindarlık ile umut arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.⁵⁹ Diğer çalışmaların bulgularından farklı olarak Baynal'ın çalışmasında dindarlık ile umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.⁶⁰ Baynal'ın çalışması Türk örneklemindeki bulgularımızla benzerlik göstermektedir.

Literatürdeki çalışmaların çoğunlukla bulgularımızla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Dindarlık ile umutsuzluk arasındaki ilişkinin negatif olması beklenen bir durumdur. Nitekim İslam dininde umutsuzluk hoş karşılanmamaktadır. Umutsuzluk, insanın ruh sağlığını olumsuz etkileyerek ve insanı tembelliğe, pasifliğe sevk ederek dinen istenmeyen hallerin yaşanmasına sebebiyet verebilmektedir.

Araştırmada dindarlık ile kadercilik eğilimi arasındaki korelasyon incelenmiştir. Bu bağlamda "Dindarlık ile kadercilik eğilimi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır." hipotezi test edilmiştir. Dindarlık ile kadercilik eğilimi arasındaki korelasyon ilişkisi aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3: Dindarlık ile Kadercilik Eğilimi İlişkisi Korelasyonu

<i>(Türk)</i>		<i>Kadercilik</i>
	r	,020
<i>Dindarlık</i>	p	,711
	N	340
<i>(Malay)</i>		<i>Kadercilik</i>
	r	-,159**
<i>Dindarlık</i>	p	,001
	N	417

**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3 incelendiğinde, Türk örnekleme dindarlık ile kadercilik eğilimi arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde bir ilişki olduğu ancak bu ilişkinin anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($r=,020$, $p=,711$). Malay örnekleme dindarlık ile kadercilik eğilimi arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=-,159$, $p=,001$). Buna göre Malay öğrencilerin dindarlık düzeyleri ile kadercilik eğilimi düzeyleri arasında negatif bir ilişki vardır. Dindarlık düzeyi arttıkça kadercilik eğilimi düzeyi azalmakta, kadercilik eğilimi arttıkça dindarlık düzeyi azalmaktadır. Malay örnekleme sonuçları beklenen bir durumdur. Çünkü İslam dininde kadercilik anlayışı pek hoş karşılanmayan ve kader inancından farklılık arz eden bir olgudur. Türk öğrencilerde ise dindarlık ile kadercilik eğilimi arasında anlamlı olmasa da pozitif bir ilişkinin olması dikkat çekicidir. Buradan hareketle *dindarlık ile kadercilik eğilimi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır* hipotezi Türk örnekleme doğrulanmazken Malay örnekleme doğrulanmıştır.

Joshanloo kaderci inançlar ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide dindarlığın rolünü incelemek için 34 ülkeden 38.426 örneklemin katıldığı çalışmada, kaderciliği daha yüksek olan bireylerin daha yüksek dindarlığa sahip oldukları tespit edilmiştir. Daha yüksek kaderci inançlara sahip ülkelerde daha yüksek ulusal dindarlık düzeyleri olduğu saptanmıştır. Bulgular hem bireysel hem de ulusal dindarlığın, kaderci inançlar ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi

⁵⁷ Koç, "Diasporada Dindarlık ve Umutsuzluk: Fransalı Müslüman-Türk Azınlık Grup Üzerine Ampirik Bir Araştırma", 415.

⁵⁸ Kandemir, *Umut-İyimserlik ve Dindarlık İlişkisi*, 163.

⁵⁹ Nurten Ünal, *Dini İnanç İbadet ve Dua'nın Umutsuzlukla İlişkisi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998), 148.

⁶⁰ Fatma Baynal, "Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2015), 223.

düzenlediğini göstermiştir. Kadercilik daha laik ülkelerde ve daha az dindar bireylerde yaşam doyumu ile olumsuz bir şekilde ilişkilendirilirken daha dindar ülkelerde ve bireylerde yaşam doyumu ile ilişkili olmadığı tespit edilmiştir.⁶¹

Bazı araştırmacılar ikisinin olumlu yönde ilişkili olduğunu iddia ederken sosyal psikoloji literatürü bunun tersini öne sürmektedir. Bu görüşe göre dindar insanların hayatlarının kontrolünü ellerinde tuttuklarına inanma olasılıkları dolayısıyla kadercilik eğilimlerinin daha düşük çıkma olasılığı daha yüksektir.⁶² Bulgularımızda dindarlık ile kadercilik arasında Türk örnekleme anlamlı olmasa da pozitif bir ilişki bulunması, Malay örnekleme ise negatif anlamlı bir ilişki bulunması, literatürdeki bu farklı sonuçları destekler niteliktedir.

Araştırmada umutsuzluk ile kadercilik eğilimi arasındaki korelasyon incelenmiştir. Bu bağlamda “Umutsuzluk ile kadercilik eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi test edilmiştir. Umutsuzluk ile kadercilik eğilimi arasındaki korelasyon ilişkisi aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4: Umutsuzluk ile Kadercilik Eğilimi İlişkisi Korelasyonu

<i>(Türk)</i>		<i>Kadercilik</i>
	r	,144**
<i>Umutsuzluk</i>	p	,008
	N	340
<i>(Malay)</i>		<i>Kadercilik</i>
	r	,291**
<i>Umutsuzluk</i>	p	,001
	N	417

**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4 incelendiğinde Türk örnekleme umutsuzluk ile kadercilik eğilimi arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=,144$, $p=,008$). Malay örnekleme de umutsuzluk ile kadercilik eğilimi arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=,291$, $p=,000$). Umutsuzluk düzeyi arttıkça kadercilik eğilimi düzeyi de artmaktadır diyebiliriz. Buradan hareketle *Umutsuzluk ile kadercilik eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır* hipotezi desteklenmiştir.

Spann ve arkadaşları, Afro-Amerikan gençlerle yaptıkları çalışmada, kadercilik ile umutsuzluk arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Klasik kaderciliğin umutsuzluk için bir risk faktörü olduğu bulunmuştur.⁶³ İmamoğlu ve Yavuz’un çalışmasında, kader inancı ile umutsuzluk puanı arasında negatif korelasyon tespit edilmiştir.⁶⁴ Jamieson ve Romer tarafından, geleceği hakkında gerçekçi olmayan kadercilik sergileyen 14-22 yaşlarındaki ABD gençliğinin oranını tahmin etmek ve risk faktörlerini test etmek için yapılan çalışmada, son zamanlarda yaşanan umutsuzluk deneyiminin kaderciliğin güçlü bir göstergesi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kaderci gençlerin, intihara daha çok meyilli, dine daha az bağlı oldukları belirtilmiştir.⁶⁵ Albayrak ve Akdömbek Atan’ın çalışmasında kadercilik puanı ile gelecek hakkındaki ümit düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Kader bilgisi ile gelecek hakkındaki ümit düzeyi arasında aynı yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.⁶⁶

⁶¹ Joshanloo, “The Relationship between Fatalistic Beliefs and Well-Being Depends on Personal and National Religiosity”, 3-5.

⁶² Jacobson, “Denominational and Racial and Ethnic Differences in Fatalism”, 10.

⁶³ Marisa Spann vd., “Suicide and African American Teenagers: Risk Factors and Coping Mechanisms”, *Suicide and Life-Threatening Behavior* 36/5 (Ekim 2006), 562.

⁶⁴ İmamoğlu - Yavuz, “Üniversite Gençliğinde Dini İnanç Ve Umutsuzluk İlişkisi”, 238.

⁶⁵ Jamieson, Patrick E.- Romer, Dan. “Unrealistic Fatalism in U.S. Youth Ages 14 to 22: Prevalence and Characteristics”. *Journal of Adolescent Health* 42/2 (Şubat 2008), 154.

⁶⁶ Albayrak, Ahmet- Akdömbek Atan, Beyza. “Hükümlülerde Kader ve Kadercilik”. *Kader*, 146.

Literatürdeki çalışmalar çoğunlukla kadercilik ile umutsuzluk arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Araştırma sonucumuzun literatürdeki bu bulgularla uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmada dindarlığın umutsuzluğu yordamasına ilişkin regresyon analizi yapılmıştır. Bu bağlamda “Dindarlık umutsuzluğu yordamaktadır.” hipotezi test edilmiştir. Dindarlığın umutsuzluğu yordamasına ilişkin yapılan regresyon analizi sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 5: Dindarlık ile Umutsuzluk İlişikisine Dair Regresyon Analizi

Regresyon	R ²	F	β	T	P
(Türk)	,003	1,114	,057	-1,055	,292
(Malay)	,024	10,305	-,156	-3,210	,001

a= Bağımlı Değişken: Umutsuzluk

b= Bağımsız Değişken: Dindarlık

Tablo 5’te yer alan bulgulara göre, dindarlığın umutsuzluğu yordama durumuna bakıldığında, Türk örnekleme, dindarlık ile umutsuzluk arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmüştür (p=,292). Türk örnekleme dindarlık, umutsuzluğun anlamlı bir yordayıcısı değildir. Beta katsayısına göre dindarlık ile umutsuzluk negatif yönde bir ilişki vardır ancak bu ilişki anlamlı değildir (β=-,057).

Malay örnekleme, dindarlığın umutsuzluğu yordama durumuna bakıldığında anlamlı derecede ilişkilerin olduğu görülmektedir. Dindarlığın umutsuzluğu yordama derecesinin anlamlı düzeyde olduğu tespit edilmiştir (R²=,024, F=10,305, β=-,156, p<,01). Malay örnekleme dindarlık, umutsuzluğun anlamlı bir yordayıcısıdır. Beta katsayısına göre dindarlık ile umutsuzluk arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki vardır (β =-,156, p<,01). Beta katsayısına göre dindarlık, umutsuzluğu azaltıcı veya engelleyici bir etkiye sahiptir. Dindarlık, umutsuzluğa ilişkin toplam varyansın ,024’ünü (%2,4) açıklamaktadır. Bu bulgulara göre, *dindarlık umutsuzluğu yordamaktadır* hipotezi Türk örnekleme doğrulanmazken Malay örnekleme doğrulanmıştır.

Murphy ve arkadaşları, klinik depresyon tanısı almış 271 kişinin katıldığı çalışmalarında, dini inanç ve uygulamalar ile depresyon ve umutsuzluk ilişkisini incelemişlerdir. Bu çalışmanın sonucunda, dini inancın daha düşük umutsuzluk ve depresyon puanlarının önemli bir yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir. Dini inancın, dindar bireye bilişsel bir çerçeve sağladığı, bir inanç sistemine sahip hastalar için, bu inançları tedaviye dahil etmenin umutsuzluğu azaltabileceği veya önleyebileceği belirtilmiştir.⁶⁷

Uysal ve Ayten, ruhsallık ve umutsuzluk ilişkisini incelemek üzere 277 üniversite öğrencisinin katıldığı bir çalışma yürütmüşlerdir. Ruhsallık ve umutsuzluk ilişkisine dair yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, ruhsallık değişkeni genel umut/umutsuzluk düzeyindeki değişimin yaklaşık %16’sını, umut boyutundaki değişimin %045’ini açıklamaktadır. Ruhsallığın “bütünlük algısı, özdeşim hissi ve mistik düşünce” boyutlarındaki artışın umutsuzluk düzeyini azalttığı tespit edilmiştir.⁶⁸

İleri evre kanser hastalarında dini inancın depresyon ve umutsuzluk üzerindeki rolünü incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada, hastaların dini inançları, depresyon ve umutsuzlukla istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Araştırmanın bulgularına göre, dini inançlar depresyonu %67 oranında açıklarken umutsuzluğu %54 oranında açıklamaktadır. Dini inançlar ile depresyon

⁶⁷ Murphy vd., “The Relation of Religious Belief and Practices, Depression, and Hopelessness in Persons with Clinical Depression”

⁶⁸ Veyssel Uysal - Ali Ayten, “Ruhsallık Umutsuzluğu Azaltır mı? Ruhsallık-Umutsuzluk İlişkisi Üzerine Ampirik Bir İlişki” (Karabük: 16. Ulusal Sosyal Psikiyatri Kongresi Kongre Kitabı, 2009), 327.

ve umutsuzluk arasında negatif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre hastaların dini inançları arttıkça umutsuzluk puanları azalmaktadır.⁶⁹

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında çalışmamızla benzer şekilde dindarlığın umutsuzluğu azaltıcı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar, dindarlığın umut ile pozitif, umutsuzluk ile negatif yönlü bir ilişkisinin olduğunu göstermektedir.

Araştırmada dindarlığın kadercilik eğilimini yordamasına ilişkin regresyon analizi yapılmıştır. Bu bağlamda “Dindarlık kadercilik eğilimini yordamaktadır.” hipotezi test edilmiştir. Dindarlığın kadercilik eğilimini yordamasına ilişkin yapılan regresyon analizi sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 6: Dindarlık ile Kadercilik Eğilimi İlişisine Dair Regresyon Analizi

<i>Regresyon</i>	<i>R²</i>	<i>F</i>	<i>B</i>	<i>T</i>	<i>P</i>
(Türk)	,000	,137	,020	,370	,711
(Malay)	,025	10,800	-,159	-3,286	,001

a= Bağımlı Değişken: Kadercilik

b= Bağımsız Değişken: Dindarlık

Tablo 6’da yer alan bulgulara göre, Türk örnekleme, dindarlık ile kadercilik eğilimi arasında anlamlı derecede bir ilişki olduğu söylenemez ($p=,711$). Türk örnekleme, dindarlık kadercilik eğiliminin anlamlı bir yordayıcısı değildir. Ancak dindarlık ile kadercilik arasında anlamlı olmayan pozitif bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($\beta=,020$).

Malay örnekleme, dindarlık ile kadercilik eğilimi arasında anlamlı derecede ilişkilerin olduğu görülmüştür ($R^2=,025$, $F=10,800$, $\beta=-,159$, $p<,01$). Dindarlık, kaderciliği anlamlı düzeyde yordamaktadır ($p=,001$). Standartlaştırılmış beta katsayısına bakıldığında dindarlık ile kadercilik arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($\beta=-,159$, $p<,01$). Beta katsayısına göre dindarlık, kadercilik eğilimini azaltıcı veya engelleyici bir etkiye sahiptir. Dindarlık, kaderciliğe ilişkin varyansın ,025’ini (%2,5) açıklamaktadır. Bu bulgulara göre, *dindarlık kadercilik eğilimini yordamaktadır* hipotezi Türk örnekleme doğrulanmazken Malay örnekleme doğrulanmıştır.

Karslı ve Karaman tarafından yapılan çalışmada, çiftçilerin dini tutum algıları ile kader algıları arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kader algılarının dini tutumları %12 oranında yordadığı saptanmıştır.⁷⁰ Ruiu tarafından yapılan çalışmada, dindar kişilerin (hangi dini inanca sahip olduklarından bağımsız olarak) ateistlere göre daha kaderci oldukları bulunmuştur. Ortodoks, Müslüman, Evanjelik, Budist, Protestan, Katolik olmak kaderci olma olasılığını sırasıyla %3, %3,3, %3,9, %3,5, %3, %2,9 oranında artırmaktadır. Buradan dini inançların kaderci inançlar üzerindeki etkisinin büyüklük açısından çeşitli inançlar arasında çok yakın olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, kaderci eğilimlerin temelinde İslami ilkelerin yer aldığı “medeniyetler çatışması” tezine karşı bir delil olarak yorumlanabilir.⁷¹

D’orlando ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, bir dine mensup olanların kaderci olma olasılığının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Özellikle Ortodoks, Müslüman, Yahudi veya Katolik olmak düşük kaderci eğilime sahip olma olasılığını sırasıyla %0,53, %0,54, %0,6, %0,1 oranında azaltmaktadır.⁷² Türk örneklemindeki bulgularımızda, dindarlık ile kadercilik arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. D’orlando ile Ruiu’nun çalışma sonuçlarının Türk örneklemindeki bulgularımızla kısmen uyumlu olduğu söylenebilir.

⁶⁹ Funda Kavak Budak vd., “The Effect of Religious Belief on Depression and Hopelessness in Advanced Cancer Patients”, *Journal of Religion and Health* 60/4 (Ağustos 2021), 2749.

⁷⁰ Bahset Karslı - Süleyman Karaman, “Tarımsal Üretim Problemlerinin Çözümünde Dini Tutum ve Davranışların Analizi”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 26/1 (15 Haziran 2022), 168.

⁷¹ Gabriele Ruiu, “The Origin of Fatalistic Tendencies: An Empirical Investigation”, *Economics & Sociology* 6/2 (20 Kasım 2013), 116.

⁷² Fabio D’Orlando vd., “Culturally Based Beliefs and Labor Market Institutions”, *The Journal of Socio-Economics* 40/2 (Nisan 2011), 157.

Acevedo, çapraz uluslararası veriler kullanarak kaynak telafisi ve kaynak genişletme hipotezlerini test etmiştir. Kaynak telafisi hipotezi, dindarlığın yapısal kısıtlamalara karşı bilişsel bir tampon görevi göreceğini ve böylece daha dindar bireyin daha düşük kadercilik seviyelerine sahip olacağını öngörmektedir. Dünya Değerler Araştırması'nın en son iki dalgasından elde edilen kesin bir kadercilik ölçüsü kullanılarak, üç Latin Amerika ülkesi, Güney Afrika ve Amerika Birleşik Devletleri'nin karşılaştırmalı bir incelemesi gerçekleştirilmiştir. Meksika'nın tek istisna olduğu regresyon analizleri bulgularına göre, daha yüksek dindarlık düzeyleri daha düşük kadercilik düzeyleriyle ilişkili bulunmuştur. İncelenen beş ülkenin dört tanesinde ABD, Şili, Kolombiya ve Güney Afrika'da daha yüksek dindarlık seviyesinin daha düşük kadercilik ile ilişkili olduğu görülmüştür. Meksika'da ise diğerlerinin aksine dindarlık ile kadercilik arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.⁷³ Türk örneklemedeki bulgularımızda anlamlı olmasa da dindarlık ile kadercilik arasında pozitif bir ilişkinin olması, bu çalışmadaki Meksika bulgularıyla kısmen benzerlik göstermektedir. Malezya örneklemindeki bulgularımız ise bu çalışmadaki diğer dört ülkenin bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Kaderci inançlar birçok toplumda bulunmaktadır. Yetersiz eğitim, dini yanlışlar ve diğer bazı ekonomik ve sosyal faktörler kaderciliği güçlendirebilir ancak bu tür inançlar doğrudan dini tutumlara atfedilemez. Dini inançlar doğru bir şekilde anlaşılırsa ve uygun şekilde öğretilirse kaderci inançlar oluşmaz.⁷⁴ Araştırmada kadercilik eğiliminin umutsuzluğu yordamasına ilişkin regresyon analizi yapılmıştır. Bu bağlamda "Kadercilik eğilimi umutsuzluğu yordamaktadır." hipotezi test edilmiştir.

Tablo 7: Kadercilik Eğilimi ile Umutsuzluk İlişikisine Dair Regresyon Analizi

<i>Regresyon</i>	<i>R²</i>	<i>F</i>	<i>B</i>	<i>T</i>	<i>P</i>
(Türk)	,021	7,165	,144	2,677	,008
(Malay)	,084	38,267	,291	6,186	,000

a= Bağımlı Değişken: Umutsuzluk

b= Bağımsız Değişken: Kadercilik Eğilimi

Tablo 7'de kaderciliğin umutsuzluğu yordama durumuna bakıldığında anlamlı regresyon ilişkilerinin olduğu görülmektedir. Türk örneklemede, kaderciliğin umutsuzluğu yordama derecesinin anlamlı düzeyde olduğu tespit edilmiştir ($R^2=,021$, $F=7,165$, $\beta=,114$, $p<,01$). Beta katsayısı kadercilik ile umutsuzluk arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir ($\beta =,144$ $p<,01$). Buna göre kadercilik eğilimi, umutsuzluğu artırmaktadır. Kadercilik, umutsuzluğa ilişkin toplam varyansın ,021'ini (%2,1) açıklamaktadır.

Malay örneklemede de kaderciliğin umutsuzluğu yordama derecesinin anlamlı düzeyde olduğu saptanmıştır ($R^2=,084$, $F=38,267$, $\beta=,291$, $p<,01$). Beta katsayısına göre, kadercilik ile umutsuzluk arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($\beta =,291$ $p<,01$). Buna göre kadercilik eğilimi arttıkça umutsuzluk da artmaktadır. Malay örneklemede kadercilik, umutsuzluğa ilişkin toplam varyansın ,084'ünü (%8,4) açıklamaktadır. Bu oran Türk örneklemindeki orandan daha fazladır. Malay örneklemede kaderciliğin, umutsuzluğu yordama düzeyinin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre, *kadercilik eğilimi umutsuzluğu yordamaktadır* hipotezi her iki örneklemede de doğrulanmıştır.

Spann ve arkadaşları, Afro-Amerikan gençlerde intihar düşüncesi ve risk faktörlerini araştırmışlardır. Araştırmaya 176 Afro-Amerikan lise öğrencisi katılmıştır. Depresyonun umutsuzluk ve intihar davranışları arasındaki ilişkiye aracılık ettiği saptanmıştır. Bağımsız

⁷³ Gabriel A. Acevedo, "The Fatalistic Imagination and the Continued Salience of Religion in the Modern World: A Test of Resource Compensation/Resource Amplification Hypotheses Using Crossnational Data", *Sociological Spectrum* 28/5 (31 Temmuz 2008), 617.

⁷⁴ Arezoo Yari vd., "Prevalence of Fatalistic Attitudes toward Earthquake Disaster Risk Management in Citizens of Tehran, Iran", *International Journal of Disaster Risk Reduction* 38 (Ağustos 2019), 6.

değişken olarak kadercilik ve bağımlı değişken olarak umutsuzluk ile çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, kadercilik ile umutsuzluk arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca intihar için müdahale programları geliştirirken kadercilik ve dini başa çıkma tarzı gibi değişkenlerin rolünü incelemenin önemini vurgulanmıştır.⁷⁵

Sullivan, yaptığı doktora tez çalışmasında, üniversite öğrencilerinde depresyon ve kaderci düşünce arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bu çalışmada yapılan regresyon ve korelasyon analizleri sonucunda, kaderciliğin depresyon ve umutsuzluk depresyonu üzerinde anlamlı bir ana etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Kaderciliğin, umutsuzluk depresyonundaki varyansın önemli bir bölümünü açıkladığı ifade edilmiştir.⁷⁶ Cidade ve arkadaşları, Brezilya’da yoksulluğun kadercilik, umut ve topluluk duyguları üzerindeki sonuçlarını incelemiştir. Yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre, kaderciliği en iyi yordayan değişkenin topluluk duygusu olduğu, ikinci olumsuz yordayıcının ise umut olduğu tespit edilmiştir.⁷⁷

Araştırmada Türk ve Malay üniversite öğrencilerinin dindarlık, umutsuzluk ve kadercilik eğilimi düzeyleri incelenmiştir. Bu bağlamda “Malay üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeyleri daha yüksektir.”, “Türk üniversite öğrencilerinin umutsuzluk düzeyi daha yüksektir.”, “Malay üniversite öğrencilerinin kadercilik eğilimi daha yüksektir.” hipotezleri test edilmiştir. Türk ve Malay öğrencilerin dindarlık, umutsuzluk ve kadercilik eğilimi ortalamaları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 8: Dindarlık, Umutsuzluk ve Kadercilik Eğilimi Ortalamaları

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>R</i>
Dindarlık	Türk 340	3,60	,985	4,00
	Malay 417	4,51	,397	2,22
Umutsuzluk	Türk 340	1,49	,112	,95
	Malay 417	1,60	,146	,75
Kadercilik	Türk 340	2,68	,459	3,13
	Malay 417	2,78	,368	2,13

Tablo 8’de yer alan bulgulara göre, Malay üniversite öğrencilerinin (m=4,51) dindarlık düzeyleri Türk üniversite öğrencilerinin (m=3,60) dindarlık düzeylerinden 0,91 değerinde daha yüksektir. Buna göre, *Malay üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeyleri daha yüksektir* hipotezi doğrulanmıştır.

Umutsuzluk ortalamalarına bakıldığında, Malay üniversite öğrencilerinin (m=1,60) umutsuzluk düzeyleri Türk üniversite öğrencilerinin (m=1,49) umutsuzluk düzeylerinden 0,11 değerinde daha yüksektir. Buna göre, *Türk üniversite öğrencilerinin umutsuzluk düzeyi daha yüksektir* hipotezinin desteklenmediği görülmektedir. Buna göre, Türk öğrencilerin umutsuzluk seviyesinin normal aralıkta olduğu, Malay öğrencilerin ise hafif umutsuzluk seviyesinde oldukları anlaşılmaktadır.

Kadercilik eğilimi ortalamalarına bakıldığında, Malay üniversite öğrencilerinin (m=2,78) kadercilik eğilimi düzeyleri Türk üniversite öğrencilerinin (m=2,68) kadercilik eğilimi düzeylerinden 0,10 değerinde daha yüksektir. Buna göre, *Malay üniversite öğrencilerinin kadercilik eğilimi daha yüksektir* hipotezinin desteklendiği gözlemlenmektedir.

Cinsiyetin Alman öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı; gelir durumuna göre umutsuzluk düzeylerinin Türk öğrencilerde anlamlı farklılık oluşturduğu, Alman öğrencilerde ise anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.⁷⁸ Bizim

⁷⁵ Spann vd., “Suicide and African American Teenagers”, 553,562.

⁷⁶ Rachael A. Sullivan, *Fatalistic beliefs and sociocultural factors as predictors of depression and hopelessness in a diverse college sample* (La Verne: University of La Verne, Doktora Tezi, 2016), 75.

⁷⁷ Elívia Camurça Cidade vd., “Poverty and Fatalism: Impacts on the Community Dynamics and on Hope in Brazilian Residents”, *Journal of Prevention & Intervention in the Community* 44/1 (02 Ocak 2016), 56.

⁷⁸ Üngüren, Engin- Ehtiyar, Rüya. “Türk ve Alman Öğrencilerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması ve Umutsuzluk Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Turizm Eğitimi Alan Öğrenciler Üzerinde Bir Araştırma”. *Journal of Yasar University* 4/14 (2009), 2110-2112.

araştırmamızda bu çalışmanın aksine, cinsiyetin Türk öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Bu çalışmayla benzer olarak bizim araştırmamızda da gelir durumuna göre Türk öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri farklılaşmaktadır.

Malezya'da yapılan bir çalışmada, umutsuzluk, depresyon ve maneviyatın intihar davranışının anlamlı yordayıcıları olduğu ve bu değişkenlerin intihar davranışındaki varyansın %26'sını açıkladığı tespit edilmiştir. Araştırma bulguları, Malezyalı ergen öğrencilerde daha düşük maneviyat, daha yüksek umutsuzluk ve depresyonun intihar davranışını önemli ölçüde yordadığını göstermektedir. Buna göre maneviyat, intihar davranışını yordamada umutsuzluk ve depresyona karşı önemli bir koruyucu etki sağlamaktadır.⁷⁹

Reimer, dindarlık yönünden ABD ve Kanada'yı karşılaştırdığı bir çalışma yürütmüştür. Bu araştırmanın bulgularına göre, ABD'de kiliseye nadiren katılanların, Kanada'da kiliseye nadiren katılanlardan daha yüksek Ortodoks dini inanç ve uygulama seviyelerine sahip oldukları tespit edilmiştir.⁸⁰

Ellis ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada, Malezya, Türkiye ve ABD üniversite öğrencilerinde dindarlık ve ölüm korkusu arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ölümünden en çok korkan grubun hem Malezya'da hem Türkiye'de İslam dinine mensup olan katılımcılar olduğu bulunmuştur. Hem Malezya'da hem ABD'de ölümünden en az korkanlar dindar olmayan kişilerdir. Hem Malezya'da hem ABD'de Hristiyanlar orta düzeyde bulunmuştur.⁸¹

Hindistan'da kadercilik üzerine yapılan bir çalışmada Müslüman ve Hindular arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre, Müslümanlar teolojik ve sosyal olarak Hindulardan daha kaderci; ampirik olarak Hindulardan daha az kaderci bulunmuştur.⁸²

Lester, 1974-2010 yılları arasında dünya genelinde Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin lisans öğrencilerine uygulandığı çalışmalar için bir tarama çalışması yapmıştır. ABD'de yapılan 61 diğer ülkelerde yapılan 28 çalışma araştırmaya dahil edilmiştir. Amerikalı öğrencilerin umutsuzluk puanlarının, diğer ülkelerdeki öğrencilerin umutsuzluk puanlarından önemli ölçüde daha düşük olduğu tespit edilmiştir.⁸³

SONUÇ

Malay öğrencilerde dindarlık düzeyi arttıkça umutsuzluk ve kadercilik düzeyi azalmaktadır. Hem Türk hem Malay öğrencilerin umutsuzluk düzeyi arttıkça kadercilik eğilimi düzeyi artmaktadır. Malay öğrencilerde, dindarlık umutsuzluğu negatif yordamış ve varyansın %2,4'ünü açıklamıştır. Malay öğrencilerde dindarlık, kadercilik eğilimini azaltıcı veya engelleyici bir etkiye sahiptir. Her iki ülkenin öğrencilerinde de kadercilik eğiliminin umutsuzluğu yordadığı anlaşılmıştır. Kadercilik eğilimi arttıkça umutsuzluk da artmaktadır. Türk örnekleme kadercilik eğilimi, umutsuzluğa ilişkin toplam varyansın %2,1'ini açıklarken Malay örnekleme %8,4'ünü açıklamaktadır. Malay öğrencilerde kadercilik eğiliminin umutsuzluğu yordama düzeyinin daha fazla olduğu görülmektedir. Türk ve Malay öğrencilerin dindarlık, umutsuzluk ve kadercilik eğilimi ortalamalarına bakıldığında, Malay öğrencilerin dindarlık düzeyinin, Türk öğrencilerin dindarlık düzeyinden 0,91 değerinde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Umutsuzluk ortalamalarına bakıldığında, Malay öğrencilerin umutsuzluk düzeyinin Türk öğrencilerin umutsuzluk düzeyinden 0,11 değerinde daha yüksek olduğu görülmüştür. Kadercilik eğilimi

⁷⁹ Mansor Abu Talib - Abbas Abdollahi, "Spirituality Moderates Hopelessness, Depression, and Suicidal Behavior among Malaysian Adolescents", *Journal of Religion and Health* 56/3 (Haziran 2017), 791-792.

⁸⁰ Samuel H. Reimer, "A Look at Cultural Effects on Religiosity: A Comparison between the United States and Canada", *Journal for the Scientific Study of Religion* 34/4 (Aralık 1995), 445.

⁸¹ Lee Ellis vd., "Religiosity and Fear of Death: A Three-nation Comparison", *Mental Health, Religion & Culture* 16/2 (Şubat 2013), 179-199.

⁸² Joseph W. Elder, "Fatalism in India: A Comparison between Hindus and Muslims", *Anthropological Quarterly* 39/3 (Temmuz 1966), 227.

⁸³ Lester, David. "Hopelessness in Undergraduate Students around the World: A Review". *Journal of Affective Disorders* 150/3 (Eylül 2013), 1204-1208. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2013.04.055>

ortalamalarına bakıldığında, Malay öğrencilerin kadercilik eğilimi düzeyinin Türk öğrencilerin kadercilik eğilimi düzeyinden 0,10 değerinde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Malay öğrencilerin dindarlık, umutsuzluk ve kadercilik eğilimi ortalamaları, Türk öğrencilerin ortalamalarından daha yüksektir. İki ülke öğrencileri arasında dindarlık, umutsuzluk ve kadercilik eğilimi ortalamalarında en büyük farkın dindarlık düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır. Kadercilik ve umutsuzluk arasındaki ilişkide dindarlığın etkisi de oldukça önemlidir. İki kültür arasında farkların olması, dindarlık düzleminde değerlendirilmelidir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda İslamiyet üzerine yaşayan diğer ülkelere yoğunlaşılabilir. Dahası bu konuda derinlemesine mülakat yapılması da oldukça faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acevedo, Gabriel A. "The Fatalistic Imagination and the Continued Salience of Religion in the Modern World: A Test of Resource Compensation/Resource Amplification Hypotheses Using Crossnational Data". *Sociological Spectrum* 28/5 (31 Temmuz 2008), 602-624. <https://doi.org/10.1080/02732170802206245>
- Albayrak, Ahmet- Akdömbek Atan, Beyza. "Hükümlülerde Kader ve Kadercilik". *Kader*. <https://doi.org/10.18317/kaderdergi.544062>
- Algül, Hüseyin - Apaydın, Yunus - Bardakoğlu, Ali. *İlmihal -I- İman ve İbadetler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Alkan, Ali Davut- Kurnaz, Salim. "Üniversite Öğrencilerinin Akademik Umutsuzluk ve Kadercilik Eğilimi Seviyelerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma". *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi* 13 (2022), 45-54.
- Ayten, Ali. "Kimlik ve Din: İngiltere'deki Türk Gençleri Üzerine Bir Araştırma". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2012), 101-119.
- Ayten, Ali - Hussain, Amjad. "Dindarlık, Çevreci Yönelim ve Çevreci Davranışlar Arasındaki İlişki: Türk ve İngiliz Örnekler Üzerine Bir Araştırma". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53 (2017), 27-44. <https://doi.org/10.15370/maruifd.405066>
- Baynal, Fatma. "Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2015), 206-231.
- Beck, Aaron T. "Hopelessness and Suicidal Behavior: an Overview". *JAMA* 234/11 (15 Aralık 1975), 1146. <https://doi.org/10.1001/jama.1975.03260240050026>
- Bıyıkoglu, Yakup. "Zümer Suresi 53. Ayet Bağlamında Kur'an'ın Ümitsizliğe Bakışı". *Diyanet İlmî Dergi* 51/2 (2015), 37-65.
- Bozkur, Binaz - Kaya, Alim. "Kadercilik Eğilimi Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/3 (21 Aralık 2015). <https://doi.org/10.17860/efd.55137>
- Chioqueta, Andrea P. - Stiles, Tore C. "The Relationship Between Psychological Buffers, Hopelessness, and Suicidal Ideation: Identification of Protective Factors". *Crisis* 28/2 (Mart 2007), 67-73. <https://doi.org/10.1027/0227-5910.28.2.67>
- Cidade, Elívia Camurça - Moura, James Ferreira - Nepomuceno, Bárbara Barbosa - Ximenes, Verônica Morais - Sarriera, Jorge Castellá. "Poverty and Fatalism: Impacts on the Community Dynamics and on Hope in Brazilian Residents". *Journal of Prevention & Intervention in the Community* 44/1 (2 Ocak 2016), 51-62. <https://doi.org/10.1080/10852352.2016.1102588>
- Cruz, Mario - Schulz, Richard - Pincus, Harold A. - Houck, Patricia R. - Bensasi, Salem - Reynolds, Charles F. "The Association of Public and Private Religious Involvement With Severity of Depression and Hopelessness in Older Adults Treated for Major Depression". *The*

- American Journal of Geriatric Psychiatry* 17/6 (Haziran 2009), 503-507.
<https://doi.org/10.1097/JGP.0b013e31819d37a9>
- Çam Çelikel, Feryal- Erkorkmaz, Ünal. "Üniversite Öğrencilerinde Depresif Belirtiler ve Umutsuzluk Düzeyleri ile İlişkili Etmenler". *Nöropsikiyatri Arşivi*, 122-129.
- Dağcı, Abdullah. "Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık ve Umut Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 2 (2020), 9-38.
- D'Orlando, Fabio - Ferrante, Francesco - Ruiu, Gabriele. "Culturally Based Beliefs and Labor Market Institutions". *The Journal of Socio-Economics* 40/2 (Nisan 2011), 150-162.
<https://doi.org/10.1016/j.socec.2010.12.010>
- Durak, Aysegül - Palabıykoğlu, Refia. "Beck Umutsuzluk Ölçeği Geçerlilik Çalışması". *Kriz Dergisi*, 311-319. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000071
- Elder, Joseph W. "Fatalism in India: A Comparison between Hindus and Muslims". *Anthropological Quarterly* 39/3 (Temmuz 1966), 227. <https://doi.org/10.2307/3316807>
- Ellis, Lee - Wahab, Eshah A. - Ratnasingan, Malini. "Religiosity and Fear of Death: A Three-nation Comparison". *Mental Health, Religion & Culture* 16/2 (Şubat 2013), 179-199.
<https://doi.org/10.1080/13674676.2011.652606>
- Gulec Oyekcin, Demet - Sahin, Erkan Melih - Aldemir, Ebru . "Mental Health, Suicidality and Hopelessness among University Students in Turkey". *Asian Journal of Psychiatry* 29 (Ekim 2017), 185-189. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2017.06.007>
- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 14 Mart 2023. <https://sozluk.gov.tr/>
- Güven, Ömer Faruk. *Ergenlerde Sigara İçme Arzusu, Öz - Yeterlik ve Dindarlık İlişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Heisel, Marnin J. - Flett, Gordon L. - Hewitt, Paul L. - "Social Hopelessness and College Student Suicide Ideation". *Archives of Suicide Research* 7/3 (Temmuz 2003), 221-235.
<https://doi.org/10.1080/13811110301557>
- Henkel, V. - Bussfeld, P. - Hegerl, U - Möller, H.-J - . "Cognitive-Behavioural Theories of Helplessness/Hopelessness: Valid Models of Depression?" *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience* 252/5 (1 Ekim 2002), 240-249.
<https://doi.org/10.1007/s00406-002-0389-y>
- Huen, Jenny M. Y. - Ip, Brian Y. T. - Ho, Samuel M. Y. - Yip, Paul S. F. "Hope and Hopelessness: The Role of Hope in Buffering the Impact of Hopelessness on Suicidal Ideation". ed. Thomas Niederkrotenthaler. *PLOS ONE* 10/6 (24 Haziran 2015).
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0130073>
- İmamoğlu, Abdulvahit- Yavuz, Adem. "Üniversite Gençliğinde Dini İnanç ve Umutsuzluk İlişkisi". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SAUIFD)* 23 (2011), 205-244.
- Jacobson, Cardell K. "Denominational and Racial and Ethnic Differences in Fatalism". *Review of Religious Research* 41/1 (1999), 9. <https://doi.org/10.2307/3512424>
- Jamieson, Patrick E.- Romer, Dan. "Unrealistic Fatalism in U.S. Youth Ages 14 to 22: Prevalence and Characteristics". *Journal of Adolescent Health* 42/2 (Şubat 2008), 154-160.
<https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.07.010>
- Joshanloo, Mohsen. "The Relationship between Fatalistic Beliefs and Well-Being Depends on Personal and National Religiosity: A Study in 34 Countries". *Heliyon* 8/6 (Haziran 2022).
<https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09814>
- Kacur, Mustafa- Atak, Mustafa. "Üniversite Öğrencilerinin Sorun Alanları ve Sorunlarla Başetme Yolları: Erciyes Üniversitesi Örneği". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 31 (2011), 273-297.

- Kandemir, Fatih. *Umut-İyimserlik ve Dindarlık İlişkisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Kandemir, Yusuf. *Kader İnancının Psikoterapik Açısından Fonksiyonu*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Kara, Elif. *Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışının Genellenme Derecesi ile Kader İnancı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Karslı, Bahset- Karaman, Süleyman. "Tarımsal Üretim Problemlerinin Çözümünde Dini Tutum ve Davranışların Analizi". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 26/1 (15 Haziran 2022), 153-172. <https://doi.org/10.18505/cuid.1080031>
- Kasapoğlu, Abdurrahman. "Kur'an Açısından Fatalizm". *Hikmet Yurdu* 1/1 (Ocak 2008), 87-107.
- Kavak Budak, Funda - Özdemir, Aysel. - Gültekin, Abdurrezzak - Ayhan, M. Osman - Kavak, Mustafa. "The Effect of Religious Belief on Depression and Hopelessness in Advanced Cancer Patients". *Journal of Religion and Health* 60/4 (Ağustos 2021), 2745-2755. <https://doi.org/10.1007/s10943-020-01120-6>
- Kaya, Alim - Bozkur, Binaz. "Kadercilik Eğilimi Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/3 (21 Aralık 2015), 935-946. <https://doi.org/10.17860/efd.55137>
- Kızıllarslan, Veysel. *Kadercilik Ölçeğinin Türkçe Geçerlilik ve Güvenilirliği Çalışması*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Kızılgöç, Muhammed. *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık İlişkisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Koç, Mustafa. "Diasporada Dindarlık ve Umutsuzluk: Fransalı Müslüman-Türk Azınlık Grup Üzerine Ampirik Bir Araştırma". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (2013).
- Korkmaz Çalışkan, Büşra. *Kader Algısı ve Otoriteriyen Kişilik Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021. <https://openaccess.ihu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12154/2093/701054.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kurt, Yavuz. *Kur'an'da Yeis Kavramı*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Kuşeyri, İmam Ebul Kasım Abdulkerim. *Risale-i Kuşeyri*. çev. Ali Arslan. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 3. Basım, 2006.
- Lester, David. "Hopelessness in Undergraduate Students around the World: A Review". *Journal of Affective Disorders* 150/3 (Eylül 2013), 1204-1208. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2013.04.055>
- Macit, Mustafa. *Boyun Eğme-Başa Çıkma Sarkacında Kadercilik*. İstanbul: Ötüken, 2014.
- MacLeod, Andrew K. vd. "Hopelessness and Positive and Negative Future Thinking in Parasuicide". *British Journal of Clinical Psychology* 44/4 (2005), 495-504. <https://doi.org/10.1348/014466505X35704>
- Murphy, P. E - Ciarrocchi, Joseph W. - Piedmont, R. L. - Cheston, Sharon - Peyrot, Mark - Fitchett, G. "The Relation of Religious Belief and Practices, Depression, and Hopelessness in Persons with Clinical Depression." *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 68/6 (2000), 1102-1006. <https://doi.org/10.1037/t00966-000>
- Range, Lillian M.- Penton, Susan R. "Hope, Hopelessness, and Suicidality in College Students". *Psychological Reports* 75/1 (Ağustos 1994), 456-458. <https://doi.org/10.2466/pr0.1994.75.1.456>

- Reimer, Samuel H. "A Look at Cultural Effects on Religiosity: A Comparison between the United States and Canada". *Journal for the Scientific Study of Religion* 34/4 (Aralık 1995), 445. <https://doi.org/10.2307/1387338>
- Rideout, Elizabeth- Montemuro, Maureen. "Hope, Morale and Adaptation in Patients with Chronic Heart Failure". *Journal of Advanced Nursing* 11/4 (Temmuz 1986), 429-438. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.1986.tb01270.x>
- Ruiu, Gabriele. "Is Fatalism a Cultural Belief? An Empirical Analysis on the Origin of Fatalistic Tendencies". https://mpa.ub.uni-muenchen.de/41705/1/MPRA_paper_41705
- Ruiu, Gabriele. "The Origin of Fatalistic Tendencies: An Empirical Investigation". *Economics & Sociology* 6/2 (20 Kasım 2013), 103-125. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2013/6-2/10>
- Sâbûnî, Nûreddîn. *Mâtürîdiyye Akaidi*. çev. Bekir Topaloğlu. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 16. Basım, 2016.
- Scioli, Anthony - Biller, Henry B. *Hope in the Age of Anxiety*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Shahid, Fakhra - Beshai, Shadi - Nicola, Del Rosario. "Fatalism and Depressive Symptoms: Active and Passive Forms of Fatalism Differentially Predict Depression". *Journal of Religion and Health* 59/6 (Aralık 2020), 3211-3226. <https://doi.org/10.1007/s10943-020-01024-5>
- Shen, Lijiang - Condit, Celeste M. - Wright, Lanelle. "The Psychometric Property and Validation of a Fatalism Scale". *Psychology & Health* 24/5 (Haziran 2009), 597-613. <https://doi.org/10.1080/08870440801902535>
- Snyder, C. R. "Reality Negotiation: From Excuses to Hope and Beyond". *Journal of Social and Clinical Psychology* 8/2 (Haziran 1989), 130-157. <https://doi.org/10.1521/jscp.1989.8.2.130>
- Solomon, Robert C. "On Fate and Fatalism". *Philosophy East and West* 53/4 (2003), 435-454. <https://doi.org/10.1353/pew.2003.0047>
- Spann, Marisa - Molock, Sherry Davis - Barksdale, Crystal - Matlin, Samantha - Puri, Rupa. "Suicide and African American Teenagers: Risk Factors and Coping Mechanisms". *Suicide and Life-Threatening Behavior* 36/5 (Ekim 2006), 553-568. <https://doi.org/10.1521/suli.2006.36.5.553>
- Sullivan, Rachael A. *Fatalistic beliefs and sociocultural factors as predictors of depression and hopelessness in a diverse college sample*. La Verne: University of La Verne, Doktora Tezi, 2016.
- Şahin, Adem. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma". *Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/13 (2002), 143-157.
- Şahin, Cengiz. "Eğitim Fakültesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Umutsuzluk Düzeyleri". *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* 27 (2009), 271-286.
- Şahin, Emre. *Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Umutsuzluk, Bilişsel Esneklik ve Affetmenin İncelenmesi*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Talib, Mansor Abu- Abdollahi, Abbas. "Spirituality Moderates Hopelessness, Depression, and Suicidal Behavior among Malaysian Adolescents". *Journal of Religion and Health* 56/3 (Haziran 2017), 784-795. <https://doi.org/10.1007/s10943-015-0133-3>
- Uysal, Veysel- Ayten, Ali. "Ruhsallık Umutsuzluğu Azaltır mı? Ruhsallık-Umutsuzluk İlişkisi Üzerine Ampirik Bir İlişki". 318-330, Karabük, 2009.
- Ünal, Nurten. *Dini İnanç İbadet ve Dua'nın Umutsuzlukla İlişkisi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.

- Üngüren, Engin- Ehtiyar, Rüya. "Türk ve Alman Öğrencilerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması ve Umutsuzluk Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Turizm Eğitimi Alan Öğrenciler Üzerinde Bir Araştırma". *Journal of Yasar University* 4/14 (2009), 2093-2127.
- Vinas Poch, Ferran - Villar, Esperanza - Caparros, Beatriz - Cornella, Montserrat - Perez, Isabel - Juan, Jaume. "Feelings of Hopelessness in a Spanish University Population". *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 39/4 (1 Nisan 2004), 326-334. <https://doi.org/10.1007/s00127-004-0756-2>
- White, Michael J. *Agency and Integrality: Philosophical Themes in the Ancient Discussions of Determinism and Responsibility*. Springer, 1985.
- Yapici, Asim- Bilican, F. Isil. "Depression Severity and Hopelessness among Turkish University Students According to Various Aspects of Religiosity". *Archive for the Psychology of Religion* 36/1 (Şubat 2014), 53-69. <https://doi.org/10.1163/15736121-12341277>
- Yari, Arezoo - Zarezadeh, Yadolah - Ostadtaghizadeh, Abbas. "Prevalence of Fatalistic Attitudes toward Earthquake Disaster Risk Management in Citizens of Tehran, Iran". *International Journal of Disaster Risk Reduction* 38 (Ağustos 2019), 101181. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2019.101181>
- Yavuz, Adem. *18-25 Yaş Üniversite Gençliğinde Dini İnanç ve Umutsuzluk İlişkisi (Sakarya Üniversitesi Örneği)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

STRUCTURED ABSTRACT

The aim of this study is to determine the levels of religiosity, hopelessness and fatalism tendencies of Turkish and Malay university students, relationship between these variables to make a comparison between the two cultures within the framework of the data obtained. The aim of the study is to determine the levels of religiosity, hopelessness and fatalistic tendency of Turkish and Malay university students and to examine the relationship between these three variables. Hopelessness and suicidal behaviour in young people are associated with many factors such as culture, race, gender and mental health. The results of studies on suicide vary from country to country and even from region to region within the same country. The rate of suicidal ideation among university students in Turkey varies between 11.4% and 41.7%. Hopelessness has been accepted as a key variable linking depression to suicidal behaviour. Many studies have been published on the risk factors of suicide. It has been pointed out that hopelessness is the cognitive factor most consistently associated with suicidal ideation, suicide intention and completed suicide. Fatalistic tendency may have consequences such as increasing risk-taking behaviour in young people and decreasing precautions in events such as traffic accidents, earthquakes and serious illnesses. While hopelessness can lead to extremely negative situations such as depression and suicide, fatalistic tendency can lead to learned helplessness, laziness and imprudence. In this respect, these variables are extremely important for university students and should be analysed. The economy, development, job opportunities, living standards and culture of countries affect the levels of hopelessness and fatalism of young people. Studies mostly show that religiosity has a negative relationship with hopelessness. There is a need to conduct more studies in order to reveal the relationship between religiosity and fatalism more clearly. For this purpose, the following hypotheses were tested. H1: There is a significant negative relationship between religiosity and hopelessness. H2: There is a significant negative relationship between religiosity and fatalism tendency. H3: There is a significant positive relationship between hopelessness and fatalistic tendency. H4: Malay university students have higher levels of religiosity. H5: Malay university students have a higher tendency towards fatalism. H6: Turkish university students have higher levels of hopelessness. H7: Religiosity predicts hopelessness. H8: Religiosity predicts fatalism tendency. H9: Fatalism predicts hopelessness. A total of 757 university students, 340 from Gaziantep University students in Turkey and 417 from Universiti Sains Islam Malaysia students in Malaysia. According to the findings obtained from the research, the levels of religiosity, hopelessness and fatalism tendency of Malay students are higher than Turkish students. It was found that there was no significant relationship between religiosity and hopelessness in Turkish students, but a negative significant relationship in Malay students. While there was no significant relationship between religiosity and fatalism tendency in Turkish students, it was seen that there was a statistically significant negative relationship in Malay students. A statistically significant positive correlation was found between fatalism tendency and hopelessness in both samples. According to the results of the regression analysis, while religiosity is not a significant predictor of hopelessness in Turkish students, religiosity is a negative significant predictor of hopelessness in Malay students. While religiosity is not a significant predictor of fatalism in Turkish students, religiosity in Malay students is a negative significant predictor of fatalism. In both samples, fatalism tendency was found to be a positive and significant predictor of hopelessness.